

IRMAK GİBİ MEKTUPLAR

1974-1976

Nihat Akseymen
(R. Yürükoğlu)

Genişletilmiş 2. Baskı

SOSYAL
TARİH
YAYINLARI

IRMAK GİBİ MEKTUPLAR 1974-1976

© TÜSTAV İktisadi İşletmesi

Bu yapının telif hakları TÜSTAV İktisadi İşletmesine aittir,
izin alınmadan kullanılamaz.

Baskıya Hazırlık ve Kapak Düzeni: Filiz Kalkan

Birinci Baskı: TÜSTAV Yayınları, İstanbul, Ocak 2003

Genişletilmiş İkinci Baskı: İstanbul, Nisan 2025

ISBN: 978-605-4513-94-9

Sertifika No: 43438

TÜSTAV İktisadi İşletmesi

Meşrutiyet Mahallesi, Hacı Mansur Sokak

No: 10 A Blok Kat:3 No: 64 34363

Şişli-İstanbul

Tel: (+90) 212 237 98 92

<http://www.tustav.org>

e-posta: bilgi@tustav.org

Baskı ve cilt:

Ceylan Matbaa (Sertifika No: 79710)

Maltepe Mahallesi, Davutpaşa Caddesi,

Güven İş Merkezi, B Blok No:83/3 İç Kapı 317

Zeytinburnu- İstanbul

Tel: 0212 613 10 79

İÇİNDEKİLER

SUNU.....	7
TANIKLIKLAR.....	9
GİRİŞ.....	11
Tanıştırma Faslı.....	12
TKP’yi Bulmanın Faturası Sürgün Oldu.....	14
Yeni Bir Dönem.....	18
Hayal Gerçek Oluyor: Moskova.....	22
Önemli Bazı Olayların Moskova’daki Yansımaları.....	25
İki Mimli: Bilen Yoldaş ve Veli Yoldaş.....	27
Azerbaycan’da 15 Gün.....	28
Ve Sonuç: TKP Tarihi Üzerine Bazı Tezler.....	30
NİHAT AKSEYEMEN’İN MEKTUPLARI VE BİR TANIKLIK.....	37
TKP’ye Yöneliş ve Parti’yi Arayış Yılları.....	37
Parti ile Kurulan İlk İlişki.....	42
Londra’dan Türkiye’ye Dönüş.....	44
TİP 4. Büyük Kongresi Toplanıyor.....	48
4. Kongre Sonrasında TİP Yönetiminde Yaşanan Farklılaşma.....	51
Nihat’ın Türkiye’den Ayrılışı ve Grubun Dağılışı.....	53
12 Mart’ın Karanlığında Ankara Günleri.....	60
TKP Üyesi Oluşum ve Atılımın Başlangıç Yılları.....	67
Parti Üyesi Olmuştum, Ancak.....	72
Savaş Yolu Dağıtım.....	76
İkinci TİP Kuruluyor.....	80
Türkiye’deki Parti Örgütlenmesine Bağlanıyoruz.....	81
“İşçinin Sesi” Olayı.....	83
Parti Yönetiminde “Sağ Eğilimi” Tasfiye Girişimi.....	87
Nihat Akseymen’in Politik Tercihleri.....	91
Bilen Yoldaş.....	97
TİP ve TSİP.....	102
SBKP’nin Rolü Konusunda.....	109

SİYASİ ÖZGEÇMİŞ.....	115
TÜSTAV POSTA GRUBUNA	147
MEKTUPLAR	161
Bilen Yoldaşla Mektuplaşmalar	163
Saydan Yoldaşla Mektuplaşmalar	213
Londra'daki Yoldaşlarla Mektuplaşmalar	219
Bulgaristan'daki Okulda Bulunan Yoldaşlara Mektup	301
Ek: Açık Mektup	305
1. Komünistlere Açık Mektup.....	305
Politik Büronun Kararı Tüzüğe Terstir, Geçersizdir	310
En Kısa Zamanda 5. Kongre Toplanmalıdır	312
2. Veli Dursun Yoldaşın	316
TKP MK Politik Bürosu Önünde Yaptığı “Savunma”	316
Disiplin Konusu	316
Partideki Tıkanıklık.....	318

GENİŞLETİLMİŞ 2. BASKIYA SUNU

TÜSTAV Yayınları, bu kitapla, Türkiye Komünist Partisi'nin 1973 Atılımı olarak adlandırılan dönemine ışık tutan kimi belgeleri yayımlamaya başlıyor. Nihat Akseymen ile İ. Bilen, A. Saydan, İngiltere Parti Örgütü ve Bulgaristan'da eğitimdeki yoldaşlar arasındaki yazışmalar, 1974-1976 arası dönemde TKP içindeki bir çevrenin insan ve kadro yapısını, yaklaşımını, bu süreci kavrayışını ve öne koyduğu görevleri açık bir biçimde sergiliyor.

Merih Akseymen Kudsal'ın *Giriş* yazısı, bu tarihe başlı başına bir tanıklık yaparak, mektuplaşmaların daha iyi anlaşılmasına olanak vermekle kalmıyor, aynı zamanda sağladığı bilgilerle, Ankara'da Çankaya ilçesi ve Sosyalist Gençlik Örgütü (SGÖ) içinde biçimlenmiş bir çevrenin Türkiye Komünist Partisi'ni 1970'in başlarından itibaren arayışını ve bu çevrenin TKP'ye gidişini somut ayrıntılarıyla ortaya koyuyor.

Giriş yazısında da vurgulandığı gibi, TKP'nin 1973 atılımı değişik kişi, çevre ve grupların katılımıyla gerçekleşmiş bir süreç. Bu kitapla bir çevreye ilişkin gelişim sürecinin bir bölümü ortaya konmuş oluyor. Gerek bu çevreye mensup insanların tanıklıklarının eksiksiz olarak toplanması, gerekse diğer çevrelerin benzer anlatımlarının sağlanması, TKP'nin 1973 Atılımı süreci olarak adlandırılan olgunun çok yönlü kavranmasına olanak sağlayacaktır.

Bu baskıya aynı süreçte yer almış Erdal Talu, Sevinç Öztaş (Tekeli) ve Halit Gürşener'in kitabın yayımlanmasından sonra tüstav e-posta yazışma grubunda yaptıkları tanıklıkları, onaylarını alarak ekledik. Kitabın 2. baskısına izin veren Meryem Akseymen'e ve katkıda bulunan Merih Kudsal, Erdal Talu, Sevinç Öztaş (Tekeli) ve Halit Gürşener'e teşekkür ediyoruz.

GİRİŞ

*Merih Akseymen Kudsal
yazar adıyla Emine Engin
parti adıyla Fatma İzlem*

11 Aralık 2002, Nihat Akseymen'in, yazar adıyla Rıza Yürükoğlu'nun, Bilen yoldaşın verdiği parti adıyla Veli Dursun'un, en verimli çağında, çok erken ölümünün birinci yıldönümüdür. Geçen yıl 23 Aralık'ta, pırıl pırıl güneşli bir havada, onun küllerini, kendi isteği üzerine TKP'nin tüm parçalarından dostların katılımıyla, hasretini çektiği birliktelik içinde, hasretini çektiği Heybeliada'dan denize avuç avuç savurduk. Bu kitapçık, ölüm yıldönümünde onu anmak, anarken de onun ömrünü adadığı Türkiye Komünist Partisi'nin tarihinde, onun için de çok önemli olan birkaç yaprağın daha, belgelere dayanılarak aydınlanmasına katkıda bulunmak üzere hazırlandı.

Nihat Akseymen, benim komünist olmamı sağlayan öğretmenim, ilk eşim, 40 yıllık arkadaşım, 35 yıllık yoldaşımdı. Evliliği beceremsek de onunla son derece candan ve köklü bir dostluk ve yoldaşlık bağımız, güçlü bir dayanışmamız vardı. Bir tehlike durumunda bedenimi ona siper etmek bile, benim için, onun ölümünü yaşamaktan daha kolaydı. Ne yazık ki olan oldu, artık onu anmaktan başka bir yol kalmadı. Ben onu her zaman sonsuz sevgiyle, saygıyla ve belimi doğrultabilirsem, kendi çapımda bir şeyler yaparak anacağım.

Ancak bu kitapçık tabii ki benim bu konumumla bağlı değildir. Böyle bir anmayı, benim ya da bir başkasının, duygu, istek ve iradesinden bağımsız, yani nesnel olarak gerekli kılan Nihat'ın kendisidir. Yaşamını insanlığın kurtuluşuna, komünizme, Türkiye Komünist Partisi'ne adanmış ve TKP tarihinde, şiir alanında Nâzım'dan sonra ilk kez, ardında, önemli fikirlerle dolu çok sayıda eser 20'yi aşkın kitap, yüzlerce makale bırakmış, çok değerli bir düşünür ve kaliteli bir siyaset adamı olarak Nihat Akseymen, bu anmayı fazlasıyla hak etmiştir. Ben bu kitapçıkta, onun yaşamına tanıklık etme şansına ve onuruna sahip olmuş biri olarak varım.

Bu anma, Bilen yoldaşın 100. yaşına denk geldiği için ayrıca anlam taşımaktadır. Aralarına kara kediler girmeseydi, onlar birbirleriyle çok yakın yoldaşlardı. Nitekim kitapçıktaki belgeler arasında, biz Moskova’da 2 yıl eğitimdeyken, Bilen yoldaşla, Saydan yoldaşla ve Londra’dan bazı yoldaşlarla yapılan yazışmalar vardır. Kara kedilerin onların aralarına girişini belgeleyen, benim de bütün varlığım ile benimsediğim, Açık Mektup vardır. Ayrıca benim tanıklığım da büyük ölçüde belgesel nitelik taşımaktadır.

Aynı partide yer almış birçok yoldaş bile, ne yazık ki Nihat’ı tanıyamadılar ya da yanlış tanıdılar. Bu nedenle, Nihat Akseymen kimdi, TKP’ye nasıl girdi, Moskova’ya ne sıfatla gitti, yurtdışına gitme nedeni neydi, bunlara kısaca değinelim. Bu, aynı zamanda, sol hareketin 1960 sonrası gelişiminin tarihi açısından da yararlı olabilir.

Tanıştırma Fashı

Nihat Akseymen 4 Kasım 1945’de Ankara’da doğmuştu. Orta gelirli bir memur ailesinin tek çocuğuydu. Onun iyi eğitilmiş, yetenekli, çok yönlü bir insan olarak yetişmesi, annem ve babamın (yani Nihat’ın annesi ve babası) büyük özverisi sonucunda olmuştu. Annemler çalıştıklarından, Nihat ilkokulu bile Ankara Koleji’nde yatılı okumuştur. Evlerinde her türlü kitap ile müzik ve spor aleti bulunurdu. Annem Gima’da muhasebeciydi. Babam önce Devlet Demir Yolları’nda çalışıyormuş, ben tanıdığımda Et Balık Kurumu’nda görevliydi. Onların çocuklarına duydukları engin sevgiden kaynaklanan deli başlılık olmasa, düz mantıkla bakıldığında gelirleri, ne kolej taksitlerine, ne kitaplara, ne de spor ve müzik aletlerine yetebilirdi.

Nihat, çok kültürlü ve yetenekli bir insan olarak yetişti. Okumadığı roman ve şiir kitabı yok denecek kadar azdı. Müzisyen (piyano, gitar, kontrbas, saz çalar, beste yapardı), şair, ressam, yüzme şampiyonu, su topu takımı kaptanıydı. Daha sonra bunlara deniz kaptanlığı, ahşap tornacılığı, şişe mantarından süs eşyası yapmak gibi başka hüneler de eklendi. İkimiz, Kolej’de okurken, yanılmıyorsam 1962’de tanıştık. 1963 yılında Kolej’i bitiren Nihat, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi’ne girdi. Hem okuyor hem de ailesine daha fazla yük olmamak için TRT’de metin yazarlığı yaparak para kazanıyordu. Bu arada FKF’de (Fikir Kulüpleri Federasyonu) çalışıyordu ve TİP’e üye olmuştu. TİP Çankaya ilçesinde aktif görevler alıyordu.

1966’da ben de Kolej’den mezun olduktan sonra, beni önce komünist, sonra da 1967’de TİP’e üye yaptı. Bir yandan TİP içinde çalışıyorduk, bir yandan da özellikle SBF’deki öğrenci örgütlerinin eylemlerinde yer alıyorduk. Nihat, o zamanki adıyla AET’ye karşı, “Onlar Ortak, Biz Pazar” sloga-

nyla yapılan uzun yürüyüşe katılmıştı. Sinan Cemgil'in o zamanlar henüz müstakbel eşi olan Şirin'le de birlikte, TİP Çankaya İlçesi'nin gecekondu ve köy çalışmalarını yürütüyordu. Milli Demokratik Devrim-Sosyalist Devrim tartışması, FKF-Dev Genç ayrışması ortalığı sarana kadar Çankaya İlçesi, Yusuf Küpeli'den Mahir Çayan'a, Sinan Cemgil'e, Hüseyin Cevahir'e kadar değerli birçok devrimci arkadaşın topladığı bir odaktı.

Bu arada, şimdi TÛSTAV'ın birçok üyesinin de aralarında bulunduğu bir arkadaş grubumuz Halit Gürşener, Sevinç Öztaş, Şeyda Talu, Erdal Talu, Çağatay Günel, Toros Tekeli, Orhan Gazi Erdal, vb. oluşmaya başlamıştı. Benim gibi, onların çoğunu da Nihat komünizme kazanmıştı. Bu küçültücü bir şey değildir, umarım böyle dediğim için gocunmazlar. Komünist olurken herkesin bir etki odağı, bir tetikçisi vardır ve bu doğaldır. Sözü edilen ayrışmalar çıkınca, grup olarak bizim konumumuz da başkalarına göre giderek farklılaştı. MDD (Milli Demokratik Devrim) tezine karşıydık, Sosyalist Devrim'i savunuyorduk ama Sosyalist Devrimciler'le tam anlaşamıyorduk. Öte yandan, MDD'ci değildik ama Dev-Genç'lilerle yakın arkadaştık, onlarla eylemlere katılıyorduk, yer yer aynı devrimci havayı soluyorduk.

TİP içinde Aybar sorunu çıktığında, Behice Boran ve Sadun Aren'in yanında yerimizi aldık. Behice Boran'a ve Sadun Aren'e çok saygı duyardık. Ancak bu, varlığı hissedilen eksikliklerin, yanlışlıkların üzerini örtmeye yetmiyordu. Ben Nihat'ın bunları gidermek üzere doğruyu arayışını yaşadım. Dev-Genç devrimciydi ama, öğrenci örgütü bile olsa partinin yerini tutamazken, üstelik o, adeta bir öğrenci partisiydi. TİP emekçiydi, emekçi partisi olmanın ciddiyetini taşıyordu ama yeterince devrimci değildi. Bu bilmecenin cevabını Nihat, Türkiye'ye TKP gerekiyor diye verdi.

Artık iyice oluşmuş olan bir arkadaş grubu olarak, baktık Dev-Genç bir öğrenci partisi gibi, bir gençlik örgütü kurmanın gerekli olduğu sonucuna vardık. Gençlik nedir, nasıl örgütlenir diye okumaya başladık. Lenin'den, Dimitrof'tan gençlik tanımlarına ulaştık. TİP içinde en bilgili büyüklerimizden bile bu tanımlara aykırı yanıtlar aldık. Sosyalist Gençlik Örgütü SGÖ'nün kuruluş sürecinde TİP içinde epey tartışma yaşadık. Tartışma sorun değil, cevap hakkı tanımama eğilimleriyle de karşılaştık.

Nihat'la biz, 16 Şubat 1970'te evlendik. Nikâh şahitlerimiz Behice Boran ve Sadun Aren'di. Bana analık babalık eden dayım küs olduğu için düğüne gelmeyince, arkadaşlar gidip onu alıp gelene kadar, Behice Hanım ve Sadun hoca da, onların çabalarıyla ünlü nikâh memuru Müşteba Bey de, masada bir saati aşkın beklemek zorunda kaldılar.

Ben gelinlik değil beyaz bir elbise giydim. Bu bizim devrimci ilkelerimiz gereği idi. Aynı nedenle, kız tarafı şunu alır, oğlan tarafı bunu alır uygu-

lamasını da yürürlükten kaldırdık, yeni çift iki evden fazla eşyayı ve parası olan tarafın vereceği parayı alır ve bu iş biter ilkesini uyguladık. Aile içi kargaşa nedeniyle düğünde fotoğrafımız hiç çekilmedi, ilkelerimizden verdiğimiz en büyük “taviz” olan, ailenin hatırına yapılan ve kısa süren düğünden sonra arkadaşlarımızla yemeğe gittik. Sonra da Aşağı Ayrancı’da bize tutulan ve arkadaşımız Sami Urfalı’yla paylaştığımız daireye... Ve tüm evliliğimiz boyunca, çok kısa süreler dışında hiçbir zaman ikimiz kalmadık, hep arkadaşlarımızla, yoldaşlarımızla beraber yaşadık.

SGÖ (Sosyalist Gençlik Örgütü), TİP paralelinde bir gençlik örgütü olarak kuruldu. İçinde, TKP’nin yeniden canlanış kanallarından biri olacak bizim arkadaş grubumuzun yanısıra, TİP çevresinden birçok arkadaş da vardı, ilk başkanı, yine çok erken yaşta yitirdiğimiz, altın yürekli insan Atilla Arsoy, sekreteri ise Nihat’tı. *Gençlik Dergisi* adında bir dergi çıkardık. Kapağında Lenin resminin olduğu sayıyı, bağırış çağırış Kızılay’da sattık. Sanıyorum Lenin, Türkiye tarihinde ilk kez o zaman Kızılay’a ayan beyan çıktı.

Örgütü kurduk, bu kez Dev-Gençliler’in baskımına uğradık. Onların, üst katımızda bulunan bir örgütünün üyeleri ile dışarıdan gelenler bizi sandöviç arası yaptılar. Nihat, Sevinç ve bazı arkadaşlar, SGÖ’nün bulunduğu daireyi kilitleyerek örgütü savundular. Dairenin dışında, saldırganların arasında kalan Erdal Talu arkadaşımız fena halde dayak yedi. O olayda, Erdal ile birlikte arada kalan ben de, Hüseyin Onur, Erdal’a vurdukça ve Erdal’ın ağzından kanlar saçıldıkça, Mahir Çayan’ın göğsünü epey çırmaladığım halde, “bacı” olduğum için paçayı kurtardım. Yıllar yılı bıktığım, ancak dönüp baktığımda bize de epey bulaşmış olduğunun farkına vardığım ve kendimi arındırmak için bilinçli çaba harcadığım bu tutuma karşı o zaman da bağırıştım: Madem bacınızım, örgütümü basmayın!

Dev-Genç ile TİP ayrışması derinleştikçe, Dev-Gençliler arasında TİP’in var olma hakkını, TİP’liler arasında Dev-Gençliler’in devrimciliğini savunmak giderek zorlaşıyordu. Her ikisi de savunulamayacak kadar yanlışa savruluyordu. Biri kendinden olmayanı dövmeye, ötekisi dövenin devrimciliğini hepten görmezlikten gelmeye başlıyordu. Hayat bizi yanlışlardan yanlış seçmeye zorluyordu. Ve böyle bir seçim yapmak zorunda kalmayı hiç istemeyen Nihat artık fellik fellik TKP’yi arıyordu. Türkiye’ye acilen TKP gerekiyordu.

TKP’yi Bulmanın Faturası Sürgün Oldu

Bu arada TRT televizyonu, “gençlik liderleri konuşuyor” diye bir dizi program hazırladı. Birçok gençlik liderinin yanısıra, Nihat da görüşü istenen-

lerin arasındaydı. Aşağı Ayrancı'daki evimizde gelip çekim yaptılar. Nihat, gençlik konusunda bildiği doğruları anlattı. Daha sonra bu programın tümünü televizyonda izleyince, bir gerçek o gün bile yüzümüze çarptı: Nihat tüm öteki gençler arasında apayrı, devrimci, solcu, sosyalist falan değil, düpedüz komünist kaldı.

Nihat'ın aynı tarihlerde *Ant*, *Gençlik Dergisi* ve *Emek*'te çıkmış yazılarında da yansıyan bu komünist çizgi ilgi çekmiş olsa gerek ki, tam hatırlamıyorum ya SGÖ'ye, ya da TİP Genel Merkezi'ne postayla *Kardaş* dergisi geldi. *Kardaş* dergisi, Selma Ashworth'un Londra'da çıkarmakta olduğu ve açıkça TKP'yi duyuran bir dergiydi. Dergiyi görür görmez Nihat'ın gözlerinin parladığını hatırlıyorum. TKP'yi arıyorduk ama nerede nasıl bulacağımızı bilemiyorduk. Dergi ipucunu verdi. 1970 yazında iki arkadaşımızla Erdal Talu ve yine genç yaşında kaybettiğimiz Çağatay Günel ile birlikte İngiltere'ye gittik.

Selma abla Londra dışında oturuyordu. Arada bir onunla buluşuyorduk. Nihat'la Selma Abla uzun uzun konuşup sonra birlikte Berlin'e gittiler. Gittiklerinde Yakup Demir yoldaşla görüştüler. O görüşmede Nihat'ın partili olduğunu biliyorum. Yakup Demir yoldaş bana da, hâlâ saklamakta olduğum bir hediye gönderme inceliğini göstermişti.

Nihat, Parti'den (Artık büyük harfle!), asla TİP'e karşı çıkmama direktifi almıştı. Kendisine, TİP'e karşı çıkan en küçük bir davranışın provokasyon olacağı anlatılmıştı. Bunun kafamıza pek yattığı söylenemez ama hatırladığım kadarıyla, grup olarak bu konuda kendi aramızda bile ileri geri konuşmama, söyleneni titizlikle uygulamaya çalışma disiplini gösterdik. Nitekim döndükten sonra, TİP'e karşı çıkan bir davranışta bulunmadık. Hatta 1970 sonunda yapılan kongrede aldığımız görevi başarıyla yaptık.

Ancak, biz İngiltere'den döndükten sonra olaylar hızlandı. Bir kez biz birşey yapmasak da, TKP'yi bulmuş olmanın gözlerimizde yansıyan pırıltısı bile TİP çevresinden can sıkıcı bazı tepkiler almamıza neden oldu. TİP Genel Merkezi'nin yanında bulunan ve üç masadan birinde polislerin oturduğu Üç As kahvesinde, sırf birimizin elinde orak çekiçli bir anahtarlık var diye yüksek sesle söylenen bazı provokatif sözlere maruz kaldığımızı nedense hiç unutmamışım. Tabii şimdi şunu da eklemek gerekir: Biz birşey yapmasak da diyorum ve bilinçli birşey yapmadığımızı biliyorum, ama serde gençlik var ve TKP'yi bulmuş olmak yıllar sonra bile bana hâlâ çok önemli gelen bir olay, dolayısıyla belki bilmeden, deyim yerindeyse, hava atmışızdır.

Hızlanan olaylardan asıl önemlisi, devletten ve MHP'lilerden kaynaklanan bazı gelişmelerdi. Babam (yani Nihat'ın babası), Et ve Balık Kurumu'nun, müdüründen hademesine, CHP'lisinden AP'lisinden MHP'lisine

kadar herkesçe çok sevilen bir çalışanıydı. MHP yanlısı bazı dostları Nihat'ın kırmızı kalemle yuvarlak içine alınmış resimlerini ona gösterip, oğlunuzu vuracaklar, aman dikkatli olun diye sürekli uyarı yapıyorlardı. Babam da gelip bize aktarıyordu. Biz önceleri bunu ana babaların çocuklarını korumak için giriştikleri doğal manevralardan biri sandık, pek ciddiye almadık, hatta babama kızdık.

Babamın dediklerini ciddiye almadık ama artık eve gelirken sürekli takip ediliyorduk. Evin önünde orta yaşlı faşist birkaç tip beklemeye başlamıştı. Biz önlerinden geçerken şarjör tabancalara sürülüyor ve sesi bize özellikle duyuruluyordu. Bizim de tabancalarımız vardı. Nihat'ınkinin markasını hatırlamıyorum, benimki 7x65'lik Mavzer'di. Biz de aynısını yapardık. Yapardık da ne olurdu? Ateş edilse, bizim amatör kurşunlar havayı, onların profesyonel kurşunlar bizi vururdu.

Önceleri biz, bu olayı bile, babamdan gelen bilgilerle bağlamadık. Mahallede Ülkü Ocakları'ndan tipler de yaşıyordu. Bunlar bozkurt rozeti takarlardı, biz TİP rozeti takardık. Bunlarla bakkalda karşılaştığımızda takışırdık. Onlar bize laf atarlar, biz onlara ulurduk. Bekleşenleri onlarla bağlı sandık. Ama babamın kanalından gelen ek bilgilerden, bu adamların mahalleyle ilgilerinin olmadığı zamanla anlaşıldı.

O zaman biz döndük Nihat'ın halasının kocasına. Enişte, Ülkü Ocakları'nı çalıştıranlardandı. Böyle taciz ve can yakma olaylarından mutlaka haberi olanlardandı. Kendisine durum babam tarafından anlatıldı. Kendisi ilk ağızda bir şey bilmiyordu, o da gitti soruşturdu. Geldi, bizim cephede böyle bir karar yok diye ısrarla vurguladı. Adamlar hep oralardaydı. Belli ki bunlar devlet ile MHP'nin, MHP içinde çalışan ortak kadrolarıydı. Doğrudan devletten emir alıyorlardı.

Tabii biz tüm gurup olarak da durumu tartışıyor, belirli önlemler alıyor ya da kararlaştırıyorduk. Ancak şu bir gerçektir ki, önümüzde bir açmaz beliriyordu. Ya komünistliği bir yana bırakıp kabul edilir sınırlarda bir solculuğa çekilmek, ya kendimizi savunmak adına, doğruluğuna inanmadığımız silahlı mücadele yoluna girmek. Nihat'la ikimiz Sinan'ı düşünüyorduk.

Sinan ile Şirin Eskişehir'de evlendiklerinde biz de nikâhlarına gitmiştik ve Nihat, şahitlik etmişti. Sıhhiye'de bir bodrum katında oturuyorlardı. Evlerini ikide bir sel basardı. Dev-Gençliler ve TİP'ten bizler, suları birlikte temizlerdik. Bu arada epey sohbet ederdik. Ama özellikle onlar evlendikten hemen sonra, dördümüz trenle Ankara'ya dönerken, Nihat'la Şirin ve Sinan'ın arasında -o zaman çömez olduğum için, önemli konuşmalara pek karışmazdım- geçen konuşmaları hiç unutmuyorum. Sinan silahlı mücadele yolu yanlış bile

olsa, başka seçenek olmadığını ve arkadaşlarını yaya bırakmayacağını söylemişti. Konuşmanın sonunda hepimizin üzerine bir hüznün çökmüştü. Sinan'ın öleceğini anlamış ve daha o andan üzülmeye başlamıştık. Aynı nedenle Şirin daha ilk hamile kaldığında çocuğu doğurmayı kararlaştırdı.

Sinan'la geçen o konuşmadaki açmaza benzer bir açmaz bizim de önümüzde duruyordu. Ne yapacağız diye evirip çevirirken, bir olay oldu. Sinemada Nihat'ı öldürmelerine ramak kaldı. Bir gece, sanıyorum Sevinç, Toros, dayım, babam, Nihat ve ben, Tunalı Hilmi Caddesi'nde bir sinemaya gitmiştik. Adını unuttum. Sinema salonu bodrum kattaydı. 5 dakika arada, fuayeye çıktık, orada dikilip sohbet ederken baktık babam rahatsız. Gözleri iki nokta arasında fıldır fıldır gidip geliyor, iki adam tek çıkış merdiveninin iki yanını tutmuş, elleri ceplerinde ve dolu... Babam fırladı yanlarına gitti. Onlara eniştenin adını vermiş, bir yanlışlık var, sakın yapmayın demiş ve elini de tabancanın namlusuna siper etmiş. Adamlar kararsızlığa kapıldılar ve momenti kaçırdılar. Babam geri geldi, ara bitti, içeri girdik. Babam onları kollayıp, bizi aldı ve apar topar çıkardı. Taksiye attı ve bizim eve değil, kendi evlerine götürdü.

Dayım ciddi bir şey olduğuna inanmıyordu, sonradan da hep bu iddiada bulunuyordu. Ona kalsa biz fikir değiştirmeli ve mutlu bir yuvayla yetinmeliydik. Yani olayı fark etmek işine gelmiyordu. Biz geç de olsa bir şeyler fark etmiştik ama kontrpiyede kalmıştık. Fark etmemizin tek nedeni adamları tanımamızdı. Bunlar evin önünde bekleyen adamlardandı. İnisiyatif babamdaydı. Hamleyi o yaptı ve oğlunu kurtardı. Hem çok mutluymuş hem çok evhamlıydı. Haydi bunu atlattık, ama bu sonuncusu olmayacaktı.

Babamlarda kaldık. Sabah kapıda, birinin içinde bizim adamların bulunduğu iki siyah araba bekliyordu. Belli ki geçirdikleri kararsızlık nedeniyle üstlerinden fırçayı yemişler. Bu kez kuşu kaçırmayın emriyle gelmişler. Evden çıktığımızda, babam bizi önceden çağırdığı taksiye bindiriyordu. Nereye gitsek bu arabalar da geliyordu. Bir kovalamacadır gidiyordu. Babam bizi yurt dışına göndermek istiyordu.

Bu durumu tartışmaya başladık. Çok farklı görüşler çıktı. Grubumuzda kimin neyi savunduğunu tam hatırlayamıyorum. Halit'in iyi bir tutum aldığı ve kesin karşı çıkanlar olmasa da, gitmemenin daha doğru olacağını savunanların çoğunlukta olduğunu hatırlıyorum. Yanlış hatırlıyorsam, arkadaşlar düzeltirler. Dayım kesin karşıydı ve çok çok zengin olduğu halde para olarak tek kuruş bile katkı yapmadı. Annem hem ağlarım, hem yollarım yolunu tuttu. Ben gitmeyi istemiyordum ama, Nihat gidecekse kesinlikle ben de gidecektim. Babam ise, bizi göndermeye kararlıydı.

Babam hiçbir örgüte bulaşmamış bir insandı. Kararlılığın bir şeyi başarmadaki rolü o zaman çok iyi anlaşıldı. Daha sonra Moskova'daki gizli teknik dersinde okuduğumuz buluşmalarla yarışacak mükemmel bir kaçış ayarladı. Para buldu buluşturdu, biletlerimizi aldı. Bizi taksiyle İstanbul'a getirdi, orada, güvenlik açısından tüm katını kapatmış olduğu küçük bir otelde yatırdı ve oradan da uçağa bindirdi. Arada takip edilip edilmediğimizi sürekli kontrol ediyordu. 7 Ocak 1971 günü Air France'la Paris'e hareket ederken, havaalanının terasında duran babama bir de baktık ne görelim, babamın saçları ağarmıştı. Ama gözleri çizgileşmişti, görünmüyordu, yani yüzü gülüyordu.

Babamın mükemmel gizli örgütlemesi sonucunda Paris uçağına binmiştik ama amacımız İngiltere'ye gitmekti. Hava muhalefeti nedeniyle uçak Lyon'a indi. Oradan buz gibi bir trenle Paris'e geçtik. Paris'ten otobüse bindik ve 8 Ocak 1971 'de Londra'ya gittik. Yeni bir döneme girmiştik. Yıllar sonra, Nihat bana, şimdiki aklım olsa çıkmazdım, dedi. Bunu hem de birkaç kez söyledi. Ben ilk başta çıkmak yanlısı değildim ama yıllar içinde benim fikrim de tam tersi yönde değişmişti. Hâlâ da o noktada çıkmakla Nihat'ın doğru yaptığını, bu sayede çok değerli fikirler üretip aktardığını, yani çıkmanın doğruluğunun kanıtlandığını, sonucun ortada olduğunu düşünüyorum.

Yeni Bir Dönem

İngiltere'ye gittik ve bulabildiğimiz en ucuz pansiyona yerleştik. Dayım Türkiye'den ayrılmamıza karşı çıktığı için beş kuruş destek vermemişti, babamın borç harç bulabildiği paranın çoğu ise yola gitmişti. Yanımızda biraz para ve bir de aileden kalan ya da evlendiğimizde hediye gelen, altın, yüzük vb. değerli eşyalar vardı. Hemen iş bulmamız gerekiyordu. Döküldük yollara...

İş ararken değerli takılarımızı çaldırdık. Posta grevi olduğu için babam yurtdışındaki dostları aracılığıyla para da yollayamıyordu. Tek kuruşsuz, resmen aç kaldık. Selma abla uzakta oturuyordu, ona değil gidecek, telefon edecek paramız bile yoktu. Neyse, zamanla sorunu giderdik. Ben dikiş, Selma ablanın kızına bakmak, temizlikçilik gibi işler yaptım, Nihat da Wimpy'de (McDonalds gibi bir lokanta zinciri) garsonluk yaptı, sabah 8'den gece 12'ye kadar çalıştı. Derken gece işine geçtik, ben kasiyerlik yapıyordum, Nihat gece garsonluğu... Böylece fakülteye girip, hem çalışıp, hem okumaya başladık.

Nihat, Siyasal Bilgiler Fakültesi 4. sınıfından Londra'daki City Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nün ikinci sınıfına aktarma yaptı, ben ise ODTÜ İdari İlimler Ekonomi İstatistik Bölümü 3. sınıfından aktarma yapıp, aynı üniversitenin Ekonomi ve Teknoloji bölümü birinci sınıfına başladım. Bir buçuk yıl hem sabah beşlere kadar çalıştık, hem okula devam ettik. Baktık ki

çok yoruluyoruz, ben kendi isteğimle okulu bıraktım, Nihat'a işi bıraktırdım ve ben çalıştım, o okudu. Bu hayatımızı bir düzene koydu. Nihat 1973 yılında sosyolog oldu.

Nihat, bu arada İngiltere'deki ilerici Türklerle birlikte, 1971 sonunda İngiltere Türkiyeli İlericiler Birliği'ni kurdu. Burası partiye çok önemli kadrolar kazanan bir okuldu. Aydan Bulutgil, Bedir Aydemir, Attila Aşut, Yeter Göksu, Çavlı Çulfaz, eşi Yıldız, Sahir Şükrü Bekel, Hasan Çapçı, Doğan Azkan, Cahit Baylav, Akgül Baylav, Adnan Bucak, Haluk Yurtsever ve daha başka birçok yoldaş bu okulda okudu, çoğu Nihat'ın belirleyici katkılarıyla TKP'li oldu. Bu süreç hiç de bir cümlede yazılıp geçildiği kadar kolay olmadı. Nihat, garsonluk yaparken peçetelere aldığı notlarla, okula giderken kağıtlara çıkardığı kitap özetleriyle yoğun bir ikna çabası harcadı.

Ben kendimi 1970'ten beri zaten partili addediyordum. Gerçekte, başta, Nihat ayrılınca, bizim Ankara grubundaki tüm arkadaşlar Halit Gürşener, Sevinç Öztaş, Toros Tekeli, Şeyda Talu, Erdal Talu, Çağatay Günel, Orhan Gazi Erdal, vb. için de aynı olgu geçerlidir. Ama 1972'de Sapancı yoldaş yani değerli insan Aydan Bulutgil beni resmen de partiye aldı, resmen partili oldum. Benim böyle ikinci kez partiye alınmamın nedeni, sanıyorum, o zamana kadar Nihat'la karı koca olarak başbaşa olmamız ve böyle bir çerçevede düzgün bir iş ilişkisinin yürümeyeceğine, parti ilişkisiyle aile ilişkisinin iç içe gireceğine ilişkin kanıydı. Onun beni partiye almasının ya hemen öncesinde ya hemen ardından, Nihat'ın verdiği iletişim görevlerini yerine getirmek üzere 1972'de Türkiye'ye geldim. Türkiye'deki yoldaşlarımızla, bazı arkadaşlarımızla görüştüm. Bana söylenenleri onlara aktardım. Görevim gereği, Attila Aşut'un İngiltere'ye çıkmasını sağladım.

İngiltere'de çalışma boldu. İngiltere Türkiyeli İlericiler Birliği İTİB, Avrupa Türk Toplumcular Federasyonu ATTF'ye üye oldu ve *İleri* diye Türkçe, *Turkey Today* diye de İngilizce yayın çıkarmaya başladı. İngiltere Türkiyeli Öğrenci Federasyonu İTÖF canlandı (sanırım 1972-3), Wimpy işçilerinin grevi oldu (1973), İngiltere Türkiyeli Kadınlar Birliği İTKB kuruldu (1974), İşçi Birliği adında bir oluşum (sanırım 1974) doğdu.

Wimpy işçilerinin grevi tarihsel bir grevdi. İngiltere tarihinde ilk kez lokanta işkolunda greve gidildi. Nihat'ın, Hasan Çapçı'nın vb. iş arkadaşları da olan Wimpy işçileri, 60 işyerinde greve çıktılar. Ardından konfeksiyon işçilerinin grevi geldi. Bu grevleri parti örgütledi. GREV adıyla çıkan yerel gazetenin *İşçinin Sesi* olarak yayına devam etmesine bizzat işçiler tarafından karar verildi. Bu arada parti örgütü güçleniyordu. Bir matbaa kuruldu ve kitap basma hazırlıkları yapıldı.

Bilen yoldaşın genel sekreter oluşuyla bağlı olarak, TKP kimliğiyle Türkiye örgütlenmesine verilen önem de birden artmıştı. Nihat, arkadaşlarla görüşmek üzere 1974'te bizim Land Rover jiple Türkiye'ye geldi. Türkiye'de en başta Halit olmak üzere, tüm arkadaşlarla görüştü. Dönerken Kapıkule'de kendisini tutuklamak istediler ve Nihat da bastı gaza, sınır demirlerini kırarak Bulgaristan'a geçti. Sınırdaki askerler arkasından ateş etmişler. Heyet olarak gelip onu Bulgarlardan geri istemişler. Nihat Bulgarlara kendisinin TKP üyesi olduğunu anlatmış, bu bir yerlerden doğrulanmış ve bunun üzerine Nihat geri verilmeyip ağırlanmış.

Orada şu şiiri yazmıştı:

SOFYA'DA SAAT 22.30

Her türlü basmakalıptan kurtulayım istiyorum

Şiş göbek polisler, silaha davranan askerler

Geç kalıp da şaşırın askerler

Yani Kapıkule

Yani benim güzel adım

Akseymen'e düzenlenmiş pasaportum.

Kaldırıp da Tuna'ya atsam mı acaba?

Acaba saklasam mı demokrasimizin anısına?

Sofya'da saat 22.45, hafif içkiliyim,

Haddime mi düşmüş yoksa şiir yazmak.

Karımı görmeyeli tam 14 gün olmuş

14 tane 24 saat, neler yok içinde.

Kanlıca, Bebek, Emirgan,

Koca kafamda koca bir perukla

Dudağımın üstünde sarkmış bıyıkla

İstanbul'dayım;

insanların ortasında

çat kapı Ankara'ya gidiyoruz.

Karımı özlediğimi söylemiş miydiniz size

14 gün oldu görmeyeli.

Bu şiiri onun için yazdım.

(R. Yürükoğlu, *Kırkın Yarı*, Cilt 1, s. 58, İşçinin Sesi Yayınları,

No: 47, Londra.)

Ben de onu çok özlemiştim. Ama bu şiirde Nihat'ın altını çizerek belirttiği "karımı özledim" olgusu, beni 14 gündür görmüyor ve çok özlemiş ol-

masından çok, orada yetkililerin ona kadın teklif etmeleriyle bağılıydı. Buna tepki olarak, hayır ben evliyim, siz nasıl komünistlersiniz ki bana kadın teklif ediyorsunuz anlamında karımı özledim diye direniyordu. Bu durumu da, kurtulmak istediği basamaklılıklar arasında görüyordu.

Nihat, Bulgaristan'dan yeniden İngiltere'ye geldi. O Türkiye'ye gitme görevini almadan önce Bilen yoldaşı tanıdı. Yanılmıyorsam bu, ilk kez Yakup Demir yoldaşın katılmadığı ama Bilen yoldaşın da pek öne çıkmadığı bir toplantıda olmuştu. Bu toplantı kafamızda soru oluşturmuştu. Bir şeyler oluyordu ama ne oluyordu? Nihat Türkiye'den döndükten sonra, İngiltere parti örgütünden dört yoldaş birlikte merkeze görüşmeye gittik. Ben Bilen yoldaşla ilk kez burada karşılaştım. Yıllardan 1974, günlerden 24 Mayıs'tı. O ünlü ırmağın kıyısında, *Savaş Yolu*'nun önsözünde Bilen yoldaşın çok güzel anlattığı beraberliği yaşadık:

“Bir ırmak kıyısı. Sakarya değil. Irmaklar çok dünyada. ...

“Oturmuşuz yan yana. Kenetlenmişiz iki kuşak birbirimize. Konuşuyoruz, söz ediyoruz Parti'nin dününden, geçmişinden, bugününden...

“Söz sözü açıyor. Sular ne yana akıyor? Çağrışımlar kopuyor zincirlerinden kafamın içinde. Bizim delikanlıların hepsi sarkık bıyıklı. Kurtuluş Savaşı'nda, Kütahya'da, komünistlerin kurduğu Gönüllü Alayı'ndan dersin bunlar. Şu levent boylusu, Geyve boğazında, ağır makineliyle koldan ateş eden Süleyman yoldaşın nesi? Ya yumuk yumuk oturan, baştan ayağa kulak kesilen, bal gözlü kadın yoldaş Haymana bataklıklarındaki savaşlarda yaralıları sırtında taşıyan Zekiye yoldaştan başkası mı? Yoksa Kasımpaşa'da servilikte miyiz? Müzik sesleri... Bu ırmak, Haliç birbirine karıştı. Bu nerede, o nerede? ...

“Çağrışımlar göl göl oluyor içimde...

“Gün ağırıyor. Kalktık yerimizden. Yolcu yolunda gerekti, işler bekliyor hepimizi. Kucaklaştık. Ayrıldık, yeniden buluşmak için...

“Irmak serin. Dört yoldaş yürüyor ırmak boyunca.” (*Savaş Yolu*'na Önsöz'den)

Benim de içimde göl göl oluyor çağrışımlar. Burada, ırmak kıyısında yürüyen dört yoldaştan, komünistlerin kurduğu Gönüllü Alayı'nın neferlerine benzetilen sarkık bıyıklı delikanlılar Nihat Akseymen, Aydan Bulutgil ve Adnan Bucak'tır. Adnan'ın parti adı Levent'in ve yazar adı Süleyman Sakalı'nın kaynağı burada saklıdır. Yumuk yumuk oturan, baştan ayağa kulak kesilen, bal gözlü kadın yoldaş olarak sözü edilme ve Haymana bataklıklarındaki savaşlarda yaralıları sırtında taşıyan Zekiye yoldaşa benzetilme onurunu taşıyan da bendenizim. Bilen yoldaş bana Fatma dedi, anlatılanları böyle pür dikkat izlediğim için de İzlem soyadını verdi. Ve bizim hepimizi çok çok sevdi.

Neyse, kaldığımız yerden devam edelim. 1974 yılındaydı, Türkiye'ye gelmeden önce mi, sonra mı tam hatırlayamıyorum, Nihat'a MK'ya koopte edildiği söylendi. Ardından da eğitime gideceğimiz müjdesi verildi. Nihat İngiltere'deki arkadaşlarla dizi dizi toplantılar yaparak, kendisi ayrıldıktan sonraki örgütlenmeyi biçimlendirdi.

Artık bizim İngiltere'den ayrılıp eğitime gitme zamanımız gelmişti. Biz tam ayrılmak üzereyken Kıbrıs sorunu patlak verdi. Biz Batı Berlin'de, fikren pek anlayamamakla birlikte, kalender kişiliğini sevdiğimiz Mustafa Demir yoldaşın evinde doğuya geçmeyi beklerken de Türkiye Kıbrıs'a girdi. Bu, çok sayıda Kıbrıslı Türk ve Rum ile birlikte yaşayan bizler için aynı zamanda yerel bir sorundu. Biz Batı Berlin'deyken İngiltere'deki yoldaşlarla telefonla da konuşabiliyorduk. Ayrıca bu konuya ilişkin olarak, arkada, Nihat'ın Batı Berlin'den İTİB'e yolladığı mektup vardır ve Kıbrıs sorununda aldığı net tutumu yansıtmaktadır.

Hayal Gerçek Oluyor: Moskova

Moskova'ya gitmeden bir gün önce Başkent Berlin'e geçtik. Orada yoldaşlar bizle konuştular. Bu çok kısa bir konuşma oldu. Gece, *Savaş Yolu*'nun önsözünde ve *Açık Mektup*'ta sözü geçen ünlü irmağın kıyısındaki misafirhanede, Janovitzbrücke'de kaldık. Heyecandan uyuyamadık. Hiç unutmadığım bir olay da, Nihat'ın o gece sabaha kadar koyun kırkmasıdır. Türkiye'den hediye gönderilmiş bir koyun postu paltonun iç yüzündeki tüylerini, içine kazak giyince palto biraz dar geldiği için, soğuklarda giyememe korkusuyla tıraş etti. Orada bol paramız olacağını, dar gelirse bir palto daha alabileceğimizi hiç düşünemedik.

Moskova'ya gidiyorduk. Bunu şimdi çok az kişi anlayabilir. Moskova'ya gitmek ve orada eğitim görmek, erişilebilecek en güzel bir hayaldi. Ve biz buna erişmiştik. Uçağımız Moskova'ya indiğinde kalbimiz sanki boğazımızda atıyordu. Mutluluktan gözlerimiz parlıyordu. Nihat'ın artık ebediyen hasret kaldığımız gözlerinin içinin fiilen güldüğünü, şu alışamadığım Nihat'sız dünyada, şimdi daha da net hatırlıyorum. Biri şoför, diğeri tercüman iki erkek yoldaş, bizi karşılayıp okula götürdüler. Okula gittik. Odamızı gösterdiler. Hatırladığım kadarıyla çok erken gitmemiştik. Okul açılmak üzereydi. Birkaç gün yerleşmekle, okul yetkililerinin bizimle yaptıkları görüşmelerle geçti ve ardından eğitim geldi.

Yıllar sonra okulu yalnızca hatırlamak bile bana müthiş bir enerji veriyor. İrade, kararlılık, çalışkanlık, sürekli öğrenmek, tuttuğunu koparmak, disiplin, dev adımlarla ilerlemek gibi kavramların somutu, benim için de,

Nihat için de en başta Moskova'ydı. Nihat ölmeseydi büyük keyifle hatırlayacaktım bu güzel anıları. Şimdi ise bu keyfe büyük bir hüznü karıştı. Başkent Berlin'de yapılan görüşmede bizim yoldaşlar bize, illegalite gereği Türkiye'den olduğunuzu kimseye söylemeyin, Kıbrıslı olduğunuzu söyleyin demişlerdi. Biz de bu durumu okuldaki yetkili yoldaşlara ilettik ve herkese "Kıbrıslıyız" demeye başladık. Ama üç sorun belirdi:

Biri, işgal nedeniyle tüm dikkatleri üzerine çekmiş ve üstelik bilmediğimiz bir ülkeden gelmiş gibi davranmak hiç de kolay değildi. İkincisi, Nihat'la ikimiz rol yapmayı hiç beceremeyen, böyle durumlarda huzuru kaçan iki tip olduğumuzdan ya kimseyle yakın dostluk edemeyecektik, ya da ağzımızdan kaçırma riski büyüktü. Üçüncüsü ve en önemlisi, 40 yıl sonra Türkiye'den ilk kez bir grubun okula geldiği, grubun iki kişiden oluştuğu, birinin kadın, birinin erkek olduğu okulda salgın hastalık gibi yayılmıştı. Hiç tanımadığımız yoldaşlar gelip, gözümüzün içine bakarak, bunları bize söylüyor ve gülümsüyorlardı. Yani yutmuyorlardı. Biz de bizim yoldaşlardan izin alarak durumu değiştirdik. Ve Türkiye'den gelen grup biziz diye açıkça söyleyince büyük bir sevinç patlamasıyla yüz yüze geldik.

Okulda çok güzel bir hava vardı. Öğrenciler, dünyanın dört bir yanından gelen yoldaşlardı. Kimisi taban üyesi, kimisi çeşitli düzeylerde komite üyesi... Öğrenci diyoruz ama çoğu emekçiydi. Fabrika işçisi, kadın TIR şoförü, koyun kırkan çoban, köylü... Bizim yakın arkadaşlarımız, ister istemez İngilizce ya da Türkçe bilenler arasından oldu. Kanadalılar, Yeni Zelandalılar, Güney Afrikalılar, Avustralyalılar, Hintliler, Almanlar, Avustralya'dan ve Yunanistan'dan gelmiş Kıbrıslı Rumlar ve Kerküklü Türkmenler... Hepsini çok çok sevdi. Ama biri özeldi. Oradaki Kanadalı yoldaşlardan biri, daha sonra İngiltere'ye geldi, TKP'ye girdi ve *İşçinin Sesi*'ndeki yazılarıyla sayıldı, sevildi: Ayla Antepi. Kanada nire, Antep nire?

Nihat'la ikimiz, oradan Partimiz'e yazdığımız ilk mektupta, "bize böyle eşsiz bir olanak tanındığı için" içten teşekkürlerimizi iletmışiz ve "en gerçek teşekkür, sağlanan bu olanaklardan en iyi bir şekilde yararlanıp, daha iyi bir komünist olmaktır" demişiz. Bizim oradaki yıllarımız, gerçekten de tam bu cümlede formüle edilen çabayla geçti. Bir dakikamızı bile boşa harcamaya çalıştık. Bu anlamda tüm diğer gruplardan farklılaştık. Gürültülü bir biçimde dans eden Latin Amerikalı yoldaşlarla, koridorun sonundaki odada bağırarak televizyon seyreden başka bazı yoldaşlarla yer yer tartışmak zorunda kaldık, ama sonra onların gönlünü aldık.

Dönünce Rus kırtasiyesi sırtımasın diye defterlerimizi yanımızda götürmüştük. Sürekli okuduk, çalıştık, not tuttuk. Bilen yoldaşa yazdığı bir mektupta Nihat'ın dediği gibi, "hesabımıza göre, Cumartesi dahil her gün 10

saat, Pazar günleri 16 saat çalışmamız gerekiyordu”. Gezmeyi bile, yalnızca Moskova’yı görme gerekliliği olarak ele aldık ve çoğu zaman dışarı çıkmadık. Öyle ki, okulun, bizim hava almaya çıkmamız gerektiğine ilişkin rektörlük kararı vardı. Rektör yoldaş, bizim, okulun en iyi öğrencilerinden olduğumuzu, istediğimiz bütün dersleri verebileceklerini söyledi, ilk gittiğimizde kalış süremiz belli değildi. Bizim orada iki yıl kalmamızın kabul edilmesi de iyi öğrenci olmamız yüzündendi. İkinci yıl üç yoldaş daha Haluk Yurtsever, Yıldız Çulfaz ve Tahir geldi ve beş kişilik, iyi bir grup olduk. Bilen yoldaşın deyişiyle “çok çocuklu bir aile”...

Biz ikimiz dersleri İngilizce alıyorduk. Hocalarımızın çoğu İngilizce bildikleri için tercümana gerek kalmıyordu. Önce, Rusça yanı sıra, dört ana dersle başladık: Felsefe, dünya komünist hareketi, ekonomi politik ve SBKP tarihi. Dünya komünist hareketi dersine gelen öğretmenimiz, Vinogradov yoldaş, adeta hareketin durumunu somut yansıtmışçasına, sevimli bir sentrist (ortacı) idi, yani ne şiş yansın ne kebab derdi. SBKP Tarihi öğretmenimiz Filatov yoldaş, Kızıl Ordu’dan gelmeydi, emir demiri keser mantığıyla yalnızca öğret dediklerini, öğret dedikleri biçimde vermektedir. Öğretmenlerimizin hepsiyle dost olduk. Özellikle felsefe hocamız Konstantin yoldaş gençti ve bu açıdan çok iyiydi. Ekonomi politik dersine gelen iki yoldaş vardı: Nuhoviç ve Novoselof yoldaşlar. Özgür tartışmayı biz en çok felsefe ve ekonomi politik derslerinde yaşadık ve bundan çok yararlandık.

Aynı zamanda rektör yardımcısı olan Novoselof yoldaş unutulmaz bir insandı. Sabah 5:30’da kalkıp, koşup, sonra açık havada suya girip okula gelen, 70 yaşında bir delikanlı. Ayaklı tarih ve değerli bir bilim adamı. Nuhoviç yoldaş, Leningrad kuşatması sırasında 9 yaşında bir çocukken, şehrin kenarlarında Nazilerin attıkları el bombalarını toplayıp Kızıl Ordu’ya veren çocuk timlerinden.

Ayrıca gizli teknik, fotoğrafçılık, parti gazeteciliği, Rozaliyef’ten Türkiye ekonomisi dersleri aldık. Gizli teknik dersini veren Boris yoldaş, konusunun uzmanı olduğu kadar, çok güzel de şarap yapmaktaydı. Hayatımda içtiğim en güzel şaraplardan biri onun yaptığı şaraptı. Ayrıca ikimiz de birer tez yazdık. Nihat’ın tezi, sınıf bilinciydi, benimki ise Türkiye’nin toplumsal ekonomik yapısı. Rus insanını yakından tanımak istiyorduk. Pravda’yı okuyup anlayabilmek istiyorduk. Ve ikimizin de çok ilgi duyduğu bir konu, II. Dünya Savaşı’nda Rus halkının yaşadıklarıydı. İnsanlarla konuşabiliydik. İlk yıl ders saati açısından değil ama kendi çabamızla çok yoğun bir biçimde Rusça öğrenmeye başladık. İki ay içinde derdimizi anlatabilir olmuştuk. Üçüncü ay, temizlikçi, garson, şoför, çevremizdeki tüm yoldaşlarla,

Rusça'nın kafasını gözünü yarararak da olsa, koyu sohbetler yürütebiliyorduk. Öğrenmeyi şiddetle istiyorduk ve ne bulursak yutuyorduk.

İlk yıl, Nihat partiyi temsilen Semerkant'a gitti, Esat Ocak adıyla bir konferansa katıldı. Sonra okulla birlikte, bir haftalığına Leningrad'a gittik, ilk yılın sonunda ise, pratik için 15 günlüğüne Azerbaycan'a gittik. Biz önce Ermenistan'a gitmeyi istemiştik ama yetkili yoldaşlar burayı sakıncalı buldular. Bunun üzerine biz de Azerbaycan'ı istedik, oraya yolladılar. Buna ileride ayrıca değineceğim. Çünkü çok ilginçti.

Aylıkların miktarını duyunca şaşırдық. Harca harca bitmiyordu. Önce sayıyorum % 50 oranında, yüksek bir kesenek koyduk, Bilen yoldaş değiştirtti. Bunun üzerine aylıklarımızın 60 Rublesini parti keseneği, bir bölümünü de bağış olarak ayırıyor, bir bölümüyle grubun ihtiyaçlarını karşılıyor, kalanını Bilen yoldaş geldiğinde Parti'ye veriyorduk. İki kişiye toplam bir şey değil ama beş kişi olunca, partiye biraz katkımız oldu. Bu arada bize yine de radyo, agridizör, kamera vb. alacak para kalıyordu. Bilen yoldaş geldiğinde onu güzel ağırlıyorduk. Moskova'da alışveriş zor işti. Şehrin dört bir yanında ayrı ayrı kuyruklara gireceksin, malzeme alacaksın. "Partinizin tarım programı nedir yoldaş" sorusuyla ün salan, her biri bir filozof olan, bembeyaz dişleriyle, saf gülüşleriyle çok sevdiğimiz Hintli yoldaşlarımız yemeğe pek düşkün olduklarından, onlardan enformasyon gelirdi: Nerede ne var. Ona göre Bilen yoldaş için bir mönü yapardık ve malzemeyi onlara ısmarlardık. Bilen yoldaş şeker hastası olduğundan, diyet gıdalar bulur buluştururduk.

Bu genel manzara içinde geelim, kimisi hâlâ heyecandan yüreğini kabartan, kimisi de hâlâ tiksintiden midemi kaldıran bazı konulara...

Önemli Bazı Olayların Moskova'daki Yansımaları

Bizim orada bulunduğumuz dönem çok civcivli, çok ilginç bir dönemdi. Avrupa komünizmi sorunu gündemdeydi. Portekiz devrimi, Vietnam zaferi, İtalyan Komünist Partisi'nin neredeyse iktidara gelmesi hep bu dönemdeydi. Ve bunların, Moskova'da, dünya komünist hareketinin kalbinde, dünyanın dört bir yanından komünistlerin bulunduğu bir odakta, ilk elden yansımaları gelmekteydi. Bu çerçevede, 1975 1 Mayıs'ını hayatım boyunca unutmayaçağım. Vietnam zaferinin, Portekiz devriminin coşkusu Kızıl Meydan'da sel olmuş akıyordu. Marşlar çalınıyor, insanlar birbirine sarılıyor, kimi sevinçten ağlıyordu.

Avrupa komünizmi sorunu, Sovyetler'le ilgili tutum konusunu da içinde barındırmakla beraber, bizim için özünde oportünizme karşı savaş sorunuydu. Şu ya da bu partiyi somut karşımıza alarak değil ama başta Nihat olmak

üzere ikimiz, okuldaki etkinliklerde, Sovyetler'i savunan bir devrimci çizgiyi elimizden geldiğince dile getiriyor, Avrupa komünizmini savunanlara da arada laf geçiriyorduk. Okulda, en yetkili Sovyet yoldaşları da kapsayan ve çoğunluğun bu devrimci çizgiye sempati duyduğu bir kutuplaşma belirmişti.

Bir teorik konferans olacaktı. Bu arada okula İtalyan bir grup da gelmişti. Yetkili yoldaşlar Nihat'ın orada konuşma yapmasını istediler. Beş yüz kişilik salonda, Nihat, komünist partilerinin bağımsızlığının, asıl olarak burjuvaziden bağımsızlık anlamına geldiğini anlatan çok güzel bir konuşma yaptı. Salon ayağa kalktı. Okulun normalinde pek sık rastlanmayan bir rüzgâr esmeye başladı. Bu durum, dünyadaki devrimci rüzgarla da bağlıydı ama, dünya yerinden oynarken bile bunu algılayamayanlar çok vardı. Nihat cesur ve kaliteli bir siyaset adamıydı, ortamı algıladı ve ortamın gereklerini doğru karşıladı. Orada da bunu yaptı. Bu da okulu, öğrencisiyle, öğretmeniyle, ayırtırdı.

Bu arada okulda iki konu tartışılıyordu. Biri, Portekiz devrimine ilişkin idi. PKP, kendi solundaki gruplarla ittifak politikası izleyerek devrimi ilerletmeye çalışıyordu. Hatta, Alvaro Kunyal okulu ziyaret etti, bu konuya ilişkin bir konuşma yaptı ve ben de okul adına ona çiçek verdim, onu yanaklarından öptüm. Yaptığı konuşma, SBKP içinde üst düzey görevleri olan bazı yoldaşlardan eleştiri aldı. Sovyetler Birliği'nin hatırına düşmanı ürkütmek gerekir yollu engeller belirmeye başladı. Biz ve okulun çoğunluğu, yalnızca Avrupa komünizmine değil, buna da karşı çıktık. Bunun gereksiz ürkeklik olduğu, Sovyetler'in devrimlerden başka bir can damarının bulunmadığı, devrim Avrupa'ya adım atıyorsa buna sevinmek gerektiği yönünde ayan beyan tartışmalar oldu. Ancak zaman içinde PKP'nin kendi sağındakilerle cephe yapması dayatıldı, Portekiz devrimine göz göre göre geri adım atırıldı, ülke güdük bir burjuva demokrasisine yamandı.

İkinci konu, yine Avrupa'ya ilişkindi: İtalyan Komünist Partisi seçimlerde iktidarı almaya doğru gidiyordu. Bu arada yanılmıyorsam 7. Filo, İtalya açıklarında dolaşıyordu. Savaş tehlikesi vardır, barışın, Sovyetler Birliği'nin hatırına düşmanı ürkütmeyelim yollu klasik engeller yine iş başı yaptı. Seçim ne olmuştu onu hatırlamıyorum ama resmi eğilim, düpedüz, İtalyan Komünist Partisi'nin iktidarı almaması yönündeydi. Biz buna da karşı çıktık. Avrupa komünizmini eleştirmenin başka, önünü tıkamanın başka olduğunu, İtalyanların doğru buldukları yolda ilerlemelerini engellemenin boğuculuğunu savunduk. Hatta bunun üzerine, önceden aramızda keskin bakışlar ve hafif yollu atışmalar yer almış olduğu halde, bir İtalyan yoldaş Nihat'a gelip, İKP yazılı bir parti anahtarlığı hediye etti.

Biz oradayken Bilen yoldaş 4-5 kez geldi. Ayrıca ilk yılın sonunda ben, kılıf açısından, batıda boy göstermek üzere kısa bir süre için batıya geçtim. Giderken ve gelirken Bilen yoldaşla çok güzel ve öğretici sohbetler etme, çok hoş zaman geçirme fırsatı buldum. Onunla konuşmalara, Sovyet yoldaşların ona tutumuna, onun değerlendirmelerine kısaca da olsa değinmek zorundayım. Yoksa tarih eksik kalacaktır.

İki Mimli: Bilen Yoldaş ve Veli Yoldaş

Bir kez Bilen yoldaş oradaki “yüksek” makamlarca sevilmiyordu. Başka genel sekreterlere uygulanan protokol ona uygulanmazdı. Hatta 1 Mayıs’ta alanlar dolana kadar yüzüne bile bakılmazdı. Onun okuldaki en yakın dostları çalışanlar arasındandı. “Kız sen burada ne yapıyorsun” diye koşarak yanına gittiği yaşlı bayana bir baktık, bizim katı temizleyen ve sürekli anılarını dinlediğimiz Mama Maria. Ta eskiden tanışıyorlarmış. Şoför yoldaşlar, yemekhaneden sorumlu Tamara adlı yoldaş, hep onun yakın dostlarıydı. Bunu gördükten ve onu daha da çok sevdikten sonra, biz de o geleceği zaman önceden haber verirse kendi protokolümüzü oluşturuyorduk. Onu kapıda bekliyorduk, karşıliyorduk ve emekçi yoldaşlarıyla birlikte ona hoş geldin diyorduk, onu ağırlıyorduk.

Bilen yoldaş belki sistemli bir entelektüel birikime sahip değildi ama çok deneyimliydi. Güçlü bir devrimci seziye sahipti. Özellikle Moskova’daki uzun konuşmalarda bize çok şey öğretti. Kurtuluş Savaşı’nda Çerkez Ethem yanlısıydı. Bu gücü bir halk ordusu olarak nitelerdi ve “o tarihlerde Türkiye’de halktan yana köklü bir değişim olamazdı” görüşünü, “olamazdı değil, olamadı” diye düzeltirdi. İki bir Atatürk-Lenin dostluğunu öne çıkaranlara sinirlenirdi. SBKP’de oportünistlerin güçlü olduğunu ondan öğrendik. SBKP Türkiye masasından Şlepof’a (Rusça anlamı köroğlu demek) “körün oğlu, ne olacak, oportünist işte” derdi. Çalışma tarzı açısından, örgütlenmeyi gizleyeceksin, partiyi duyuracaksın derdi. Türkiye’de devrimci mücadelenin kabardığını da gururlanarak söylerdi. Başarmayı isteyenlerdendi.

Bilen yoldaşın oradaki yüksek makamlarca sevilmemesi kişisel bir olay değildi. Bilen yoldaş, partizan ve devrimci bir lider olduğu için mimliydi. Eli güçlendikçe söz dinlemeyeceği öngörülmekteydi. Bununla ilgili ele alınması gereken ve yukarıda mide kaldırdığı derken kastettiğim iki olay yaşadık.

Biz Rozaliyef’ten ders almaya başladığımızda Nihat’la ikimizdik. Benim tezimle ilgili konuşmalarımızda, Türkiye’de tekeller var ama teze yazma dedi. Bunu reddettik, varsa yazarız dedik. Sonra öteki yoldaşlar da geldiler. Tabii onlar da Rozaliyef’le ilgilendiler. Gelen yoldaşlardan biri, Tahir yol-

daş (Mehmet Kurtalan), oldukça gençti. Rozaliyef, onunla gruptan gizli, tek başına randevu bağlayıp, ağzından bilgi almaya kalkıştı. O da hemen anında geldi, durumu gurup toplantısında bildirdi. Bunun üzerine dersi kestik, Rozaliyef'in girişimini Rektörlüğe bildirdik ve protesto ettik.

Rozaliyef'in böyle görevlendirilmesi son derece çirkin bir girişimdi. Sanıyorum gurup içinden alacakları bilgiyle, bir parmak bal çalınır mı Nihat'ın yağları erir mi, buna karar vereceklerdi. Böyle bir bilgi alamadılar ve iki tiksindirici olay diye sözünü ettiğim olaylardan ikincisini yaşadık, deneyerek gördük:

Artık kalışımızın sonuna doğru bir gün, SBKP'nin Türkiye masasından Şlepof geldi ve Nihat'la görüşmek istedi. Nihat'ın odasında konuşmaya başladılar. Ben de hemen yan odada olduğumdan, ister istemez kulak misafiri oluyordum. Zaten Nihat da anlattı. Konuşma şu: Bilen artık gidicidir. Seni genel sekreter yapalım. Buna karşı Nihat, bizim partimizin genel sekreteri vardır, biz çok memnunuz Bilen yoldaşımızdan, dedi. Ve Şlepof, alı al, moru mor bir suratla çıktı odadan. Kalbim küt küt atıyordu. Nihat'la gurur duydum ve hâlâ da duyuyorum. Bu davranışı bir taktik değildi. Zaten bizim taktiklerimiz, böyle arkadan kuyu kazmalar, yoldaşların arasına adam sokmalar, ajanlık yapmalar ya da yaptırımlar türü adımları içermezdi.

Böylece sonunda biz de oradan mimlenerek ayrıldık. Bu noktada başarılı öğrenciler olmak bir şey yazmıyor. Elde var iki mimli oldu. Bilen yoldaş ve Veli yoldaş, yani Nihat.

Moskova süreci çerçevesinde Bilen yoldaşla ilgili olarak olumsuz diyebileceğim yalnızca iki olay vardı. Biri, Nihat'ın yazdığı bir yazının, *Yeni Çağ*'da Veli Dursun değil, Ali Durmasın adıyla yayınlanması. Bunun neden böyle olduğunu hâlâ somut olarak anlamış değilim. Belki bunu aydınlatacak yoldaşlar çıkar. İkincisi, annem (Nihat'ın annesi) kanser olmuş, İngiltere'ye getirilmiş, bizim haberimiz olmadı. Bu 1976'da oluyor. Bizim tezlerimiz bitmiş, geri dönmeyi beklerken. Yani haberimizin olması ve hemen dönmemiz, hiçbir şeyi engellemeyecekti. Biz annemi kaybettiğimizi, Moskova'ya gelen Sakarya yoldaştan (Atilla Aşut) tesadüfen öğrendik. Kanımca bunlar da kişi olarak Bilen yoldaşın ötesinde, komünist hareketin, komünizmden uzaklaşmakta oluşuyla bağlı derin felsefi kökleri bulunan iki yarasını simgeliyordu: Siyaseti ayak oyunları ile özdeşleştirme ve insanlığını, insana saygısını, hümanizmini yitirme.